

Dalmaçya'da Venedik Egemenliği: 11-12. Yüzyıllarda Siyasi Çatışmalar ve Hâkimiyet Mücadelesi

Venetian Rule in Dalmatia: Political Conflicts and Struggles for Dominance in the 11th-12th Centuries

Sait Emre ÇİFTÇİ*

Öne Çıkanlar:

- Bu çalışma, Venedik Cumhuriyeti'nin Adriyatik Denizi'ndeki egemenlik mücadelesinde Dalmaçya bölgesinin stratejik önemini ele almayı amaçlamaktadır.
- 12. yüzyıldan itibaren Venedikliler, sadece Macar Krallığı ile değil, aynı zamanda Bizans İmparatorluğu ile siyasi ve askerî mücadeleler içerisine girmiştir.
- 12. yüzyıldaki bu mücadeleler bölgenin siyasi ve sosyoekonomik gidişatını şekillendirmiştir.
- Çalışma, İtalya'nın doğusunda yer alan Adriyatik Denizi'nin ve Batı Balkanlar'daki Dalmaçya bölgesinin, 11. yüzyıldan itibaren geçirdiği siyasi ve askerî dönüşümlere dair kapsamlı bir bakış sunmaktadır.

Öz: Adriyatik Denizi'nin kuzeyinde stratejik bir konumda yer alan Dalmaçya, hem ticaret yolları hem de deniz üzerindeki hakimiyeti bakımından tarih boyunca büyük bir öneme sahip olmuştur. Deniz üstünlüğünü güvence altına almak isteyen Venedik, bölgenin kilit limanlarını ve yerleşim yerlerini kontrol etmek için bir dizi askerî harekâta girişmiştir. Doçe II. Pietro Orseolo (991–1008) döneminde Venedik, Adriyatik'te öne çıkarak 992 yılında Bizans İmparatorluğu ile bir ittifak kurdu. Bu ittifak, Venedik gemilerine düşük gümrük vergileri ve ayrıcalıklı geçiş imkânı tanıdı. Buna rağmen Macar Krallığı, 12. yüzyılın başlarında Hırvatistan'ı ilhak ettikten sonra, hayati bir geçiş yolu olan Dalmaçya'yı kontrol etmeye çalışarak Venedik'in başlıca rakibi hâline geldi. Macarlar 1117'deki Zadar Savaşı'nda Venediklileri önemli bir yenilgiye uğrattılar. Dalmaçya'nın bir Bizans teması olması, Bizans İmparatorluğu'nu çatışmanın içine çekerek durumu daha da karmaşık hâle getirdi. Dördüncü Haçlı Seferi'nin (1202-1204) ardından Venedikliler, Dalmaçya'nın adaları ve kıyı şehirleri üzerinde kontrol sağlamak için güçlü donanmalarından yararlandılar ve Macarlarla uzun süre devam eden mücadelelere rağmen, nihayetinde yüzyıllar boyunca bölgedeki egemenliklerini sürdürmeyi başardılar.

Anahtar Kelimeler: Adriyatik Denizi, Dalmaçya, II. Pietro Orseolo, Venedik, Macar Krallığı

Highlights:

- This study aims to analyze the strategic importance of the Dalmatian region in the Republic of Venice's struggle for sovereignty in the Adriatic Sea.
- From the 12th century onward, the Venetians engaged in political and military conflicts not only with the Kingdom of Hungary but also with the Byzantine Empire.
- These conflicts in the 12th century shaped the political and socio-economic trajectory of the region.
- The study provides a comprehensive overview of the political and military transformations affecting the Adriatic Sea, east of Italy, and the Dalmatian region in the Western Balkans since the 11th century.

* Arş. Gör. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bitlis, saitemreciftci@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2685-1714

Abstract: Located in a strategic position in the northern Adriatic Sea, Dalmatia has held great significance throughout history due to its control over trade routes and maritime dominance. To secure its naval supremacy, Venice launched a series of military campaigns to control the region's key harbors and settlements. Under Doge Pietro Orseolo II (991–1008), Venice rose to prominence in the Adriatic, forming an alliance with the Byzantine Empire in 992 that granted Venetian ships reduced tolls and preferential passage. However, after the Kingdom of Hungary annexed Croatia in the early 12th century, it emerged as Venice's chief rival, aiming to control Dalmatia as a crucial transit route. In 1117, Hungary dealt Venice a significant blow with a victory at the Battle of Zadar. The situation was further complicated by Dalmatia's status as a Byzantine territory, which drew the Byzantine Empire into the conflict. After the Fourth Crusade (1202-1204), Venice used its powerful navy to seize control of Dalmatia's islands and coastal cities. Despite the conflicts with Hungarians, Venice ultimately secured and maintained its dominance in the region for centuries.

Keywords: Adriatic Sea, Dalmatia, Pietro Orseolo II, Venice, Kingdom of Hungary

Summary: Situated along the northern Adriatic Sea, Dalmatia played a pivotal role in shaping the region's geopolitical, economic, and military dynamics during the medieval period. Its strategic location made it a crucial maritime route and host to vital ports and settlements, attracting the ambitions of neighboring powers. Control of Dalmatia was essential for exerting dominance over Adriatic trade and naval operations, making it a contested region among the Republic of Venice, the Kingdom of Hungary, and the Byzantine Empire. For Venice, Dalmatia was central to securing maritime supremacy. The coastal cities and military bases served as the foundation of Venetian power in the Adriatic, prompting the Republic to launch a series of military campaigns to consolidate its influence. During the rule of Doge Pietro Orseolo II (991–1008), Venice emerged as a dominant power in the region. A significant milestone occurred in 992 when Orseolo secured a Chrysobolla from Byzantine Emperor Basil II. This agreement granted Venetian ships reduced tolls and preferential passage through Byzantine-controlled waters, strengthening the alliance between Venice and Byzantium. Orseolo's subsequent military expedition in 1000 expanded Venetian control over Dalmatian cities, earning him the prestigious title *Dux Veneticorum et Dalmaticorum*—"Doge of the Venetians and the Dalmatians." At the same time, Hungary recognized Dalmatia's importance as a transit point to the northern Adriatic and sought to extend its influence over the region. Following Croatia's annexation into the Kingdom of Hungary in 1102, Hungarian authority in Dalmatia grew, intensifying its rivalry with Venice. By the early 12th century, Hungary emerged as Venice's principal competitor in the northern Adriatic. A decisive moment in this rivalry occurred in 1117 when Hungary defeated Venice near Zara (modern-day Zadar), a conflict in which Doge Ordelaaffo Falier was killed. This defeat marked a significant setback for Venetian ambitions, exposing the precarious nature of its hold on Dalmatia. The rivalry was further complicated by Dalmatia's status as a Byzantine theme. The Byzantine Empire, long interested in maintaining influence in the region, played a crucial role in the struggle for Dalmatia. Although relations between Venice and Byzantium were initially cooperative, they deteriorated significantly during the reign of Emperor Manuel I Komnenos, who sought to reestablish Byzantine authority over Dalmatia. This policy heightened tensions with Venice and Hungary, both of which had vested interests in the Adriatic. The situation shifted dramatically following the Fourth Crusade in 1204, which weakened Byzantine influence in the Adriatic. As Byzantium shifted its focus elsewhere, the rivalry between Venice and Hungary for control of Dalmatia intensified. As a result of this rivalry, the Venetians established an effective administrative system along the Dalmatian coast, developing an indirect model of governance over the city-states, which allowed them to maintain a prolonged period of dominance until the Peace of Zadar in 1358. The struggle for Dalmatia highlights its pivotal role in medieval geopolitics, as Venice, Hungary, and Byzantium competed for supremacy in the Adriatic. This prolonged rivalry illustrates the broader dynamics of maritime power, trade, and territorial ambition in the medieval Mediterranean.

Giriş

Coğrafi konum itibariyle Venedik şehri Adriyatik Denizi’ndeki lagünlerle çevrili geniş bir hinterlandta kurulmuştur. Bu hinterland Venediklilerin erken tarihten itibaren faaliyette bulunduğu Adriyatik Denizi’ndeki İstria ve Dalmaçya’yla iç içe geçmişti. Dolayısıyla Venediklilere göre hinterlandın güvenliği için Adriyatik’in emniyeti büyük önem teşkil ediyordu. Bizans İmparatoru VII. Konstantin Porphyrogenetos’un “De Administrando Imperio”sunda sekiz şehre “Osor, Krk, Rab, Zadar (Diadora), Trogir (Tetrangourin), Split, Ragusa, Kotor (Decatera)” ayrılan Dalmaçya bölgesi Zadar’da ikamet eden *dux* ya da *archon* payesine sahip bir idareci tarafından yönetilmekteydi. Bölge daha sonra IX. yüzyıldan itibaren strategos yönetimindeki bir Bizans teması hâline gelmiştir (Vedris 2021, 141; Constantine Porphyrogenitus 1967; 125; Ahmetbeyoğlu 2018, 119). Bu dönemde, Adriyatik’teki Bizans hâkimiyetinin yanı sıra, VIII. yüzyılda Venedik de bölgede ticari ve askerî faaliyetlerde bulunan bir donanmaya sahipti. IX. yüzyılın ilk yarısında Bizans’ın Adriyatik’in kuzey kesimiyle bağlantısı eskisi kadar kuvvetli olmadığı zaman, Venediklilerin yanı sıra Hırvat prensliği ve Narentalı korsanlar gibi küçük ölçekli Slav siyasi oluşumları ön plana çıkmaya başladı. Özellikle, Narentalılar, Araplar gibi korsanlık faaliyetinde bulunarak Venediklilerin Adriyatik’teki deniz gücünü tehdit etmekteydiler (Gasparri 2018, 19; Ravegnani 2006, 47; Vedris 2021, 136-137). Venedikliler gibi Bizans da korsanların girişimlerinden dolayı çaresiz konumdaydı. Sicilya’ya gerçekleşen Arap saldırılarının Adriyatik’teki Bizans üslerine sıçramasından endişe eden İmparator Teophilos askerî destek sağlamak amacıyla Patrik Theodosius’u 840 yılında Venedik’e göndermiştir (Ravegnani 2006, 48; Giovanni Diacono 1890, 113-114; Andrea Dandolo 1938b, 150). Daha önce Giovanni Partecipazio (829-836) Narentalı korsanlarla bir barış yapsa da korsanların Venedikli tüccarları öldürmeleri nedeniyle bu barış istenilen neticeye ulaşamadı. 839’da Doçe Pietro Tradonico Hırvatlarla karşı bir saldırı hazırlığına girişmiş ve Hırvat lideri Mislav’la (835-839) barış yapılmıştı. Yapılan bu manevralar Slav saldırılarına bir çözüm getirmemişti (Ravegnani 2006, 48-49; Vedris 2021, 137-138; Giovanni Diacono 1890, 113; Andrea Dandolo 1938b, 150).

Doçe I. Orso Partecipazio (864-881) Hırvatların yeni liderleri Domagoj (864-876) ile barış yaparak yeni saldırıların önüne geçmiştir. Bu dönemde Girit’ten gelen Araplar Brazza Adası’nı yağmalamışlar ve 875 yılında Adriyatik’in kuzeyindeki Grado’yu kuşatmışlardır. Böyle bir durumda Orso Partecipazio’yla yapılan barış da uzun sürmemiş, İstria bölgesi Slavların akınlarına maruz kalmıştır (Ravegnani 2006, 50). Venedik Körfezi ve çevresinde Venedikliler ilk defa Candiano ailesi döneminde hakimiyet kurabilmiştir. II. Pietro Candiano (932-39) İtalya’da Venedik’in ilk rakibi olan Comacchio’yu ortadan kaldırırken, Capodistria’yı ele geçirip İstria’daki korsanları bertaraf etmiştir. Narentalılara karşı ise III. Pietro Candiano (942-959) döneminde 36 sene sonra mücadeleler tekrar başlamış ama bu karşı saldırılar başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Lane 1991, 24; Gelichi 2018, 144; Ravegnani 2006, 53). Venediklilerin Adriyatik’te ilk defa ön plana çıkmaları ise Doçe II. Pietro Orseolo (991-1008) zamanına denk gelmiştir. Pietro Orseolo Hırvatlarla daha önce ödenen vergiyi tahsil etmeyi reddetmiş ve Venedik gemilerinin serbest dolaşım hakkını savunmuştur. Bizans İmparatoru II. Basileios döneminde II. Pietro Orseolo 992 tarihli bir Chrysobulla’yla Venedik gemilerinin Bizans topraklarına daha ucuz maliyetle geçmelerine ilişkin bir berat almıştır (Ravegnani 2006, 53-54; Frankopan 2021, 280). Bu berat, Venediklilerin Adriyatik Denizi’ndeki ticaret ağının coğrafi olarak ne denli genişlediğini ortaya koymaktadır. 997 yılından itibaren yaşanan gelişmeler, Venediklilerin ilerleyen yıllarda Dalmaçya’da kuracakları egemenliğin habercisi olmuştur. Bulgar çarı Samuel’in 997’de Bizans’a ait Draç’ı ele geçirip Dalmaçya’yı tehdit altına alması sonucunda 998 yılında II. Basileios karşı hamle olarak II. Pietro Orseolo’yu Dalmaçya’daki temsilcisi kabul etmiştir (Frankopan 2021, 280; Fine Jr 1983, 275).

Venedik'in Adriyatik Denizi ve Batı Balkanlarda Hâkimiyet Kurması

997'de Dalmaçyalı bir elçinin Hırvatlar ve Narentalılar hakkındaki şikâyeti üzerine Venedikliler harekete geçmişlerdir. Dalmaçya şehirleri ismen Bizans'a bağlı olup otonom yapıya sahiptiler. 1000 yılında yapılan bu sefer başarıyla sonuçlanmış, Narentalı korsanlar mağlup edilmiş ve Dalmaçya şehirleri Venedik hakimiyetini tanımıştır. Bunun ardından II. Pietro Orseolo "Dux Veneticorum et Dalmaticorum: Dalmaçyalıların ve Venediklilerin Doçe'si" ünvanını elde etmiştir. Özellikle 1002 yılında Arapların, Bizans'ın Güney İtalya'daki katepanlık merkezi Bari'yi kuşatması sırasında Venediklilerin sağladığı yardım sayesinde, Pietro Orseolo ile Bizans arasındaki ilişkiler olumlu bir seyir izlemiş; bu sayede Venedikliler, Dalmaçya'da Bizans'ın resmî temsilcisi konumuna gelmişlerdir (Ravegnani 2006, 54-55; Andrea Dandolo 1938a, 361; Fine Jr 1983, 276). Venedikliler bölgede kuvvetli hâle geldiği sırada yeni sorunlar ortaya çıkmış, Hırvat hükümdarları III. Kresimir ve Gojislav dönemlerinde Dalmaçya üzerinde yeni bir hâkimiyet mücadelesi başlamıştır. Hırvatların da bölgede kuvvetli hâle gelmesinden endişelenen Venedikliler 1018'de Dalmaçya'ya hücum etmiştir. Buna rağmen, 1024'te patlak veren iç savaş, bölgedeki Venedik nüfuzunun zayıflamasına yol açmış, Bizans vassalı Kresimir'in otoritesi ise güçlenmiştir (Fine Jr 1983, 276-277).

İmparator II. Basileios'un (976-1025) uzun süren iktidarından sonra Bizans askerî açıdan bir gerileme dönemine girmiş ve Hırvatlar bölgede güç kazanmıştır. Kresimir'in ardılı I. Stjepan (1030-58) babasının aksine Bizans aleyhtarı bir siyaset izlemiştir. Bu nedenle Bizans karşı hamle olarak Stjepan'ın oğlu IV. Kresimir (1058-1074) ile ittifak kurmuştur. Bizans'ın Dalmaçya'daki otoritesi artık sadece *de facto* olarak devam etmektedir. Bu durumun nedeni, Anadolu'daki Selçukluların ve Güney İtalya'daki Normanların Bizans'a karşı harekete geçmesiydi. 11. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Güney İtalya'da kümelenen Normanlar aynı yüzyılın son çeyreğinde yarımada'nın güneyinde sistematik seferlere başlamışlardır (Fine Jr 1983, 278-279). Bölgeyi tamamen ele geçirmelerinden sonra Normanlar Bizans'ın Balkanlardaki topraklarına da akınlar düzenlemişlerdir. Puglia ve Calabria Dükü Robert Guiscard liderliğindeki Normanlar, 1081 yılında Adriyatik kıyısındaki Draç'a çıkarma yapmış; Guiscard, ayrıca oğlu Boemondo'yu Avlonya'ya göndermiştir. Normanlar yaptıkları bu ilk hücumlarda Korfu'yu almayı başarmışlardır. Kuşatma altındaki Draç'ı savunmak amacıyla Venedik Doçe'si Domenico Selvo liderliğinde bir Venedik donanması bölgeye gelmiştir. Uzun süren kuşatmalar neticesinde Normanlar 8 Şubat 1082 tarihinde Draç'ı almayı başarmış, I. Alexios Komnenos ise Ohrid'e çekilmiştir (Ravegnani 2006, 57-58, 61; Anna Komnene 2009, 109-112, 116-117, 127-128).

Venediklilerin Draç kuşatması sırasındaki bu yardımı I. Alexios Komnenos'un (1081-1118) onlarla iyi ilişkiler geliştirmesini sağlamıştır. 1082'de Alexios Komnenos Venedik'e verdiği Chrysobulla'yla Venedikli tüccarların serbest bir şekilde imparatorluk sularında dolaşmalarına izin vermiş, bu durum Venedik'in doğu ticaretinde birinci konuma gelmesine neden olmuştur. (Ravegnani 2006, 65-66; Özdemir 2020b, 428) Aynı dönemde, Bizans'ın batı sınırlarında da dikkat çekici gelişmeler yaşanmıştır. Macar Kralı I. Laszlo'nun 1091 yılında Hırvatistan'ı istila etmesinden sonra Macarların Dalmaçya bölgesi üzerindeki nüfuzu artmıştır. Ayrıca, Bizans İmparatoru Alexios'un oğlu II. Ioannes (1118-1143) ile evlenen Macar prensesi Piroška sayesinde Macar-Bizans ilişkileri olumlu bir vaziyet almıştır (Moravcsik 1970, 69-70). Bu durumdan faydalanan Macar Kralı Kalman, 1105 yılında Dalmaçya'yı ele geçirerek bölgedeki yerleri işgal etmiştir. Bunun üzerine çaresiz kalan Venedikliler, Bizans'tan yardım istemek amacıyla 1112 yılında Grado Patriği Giovanni Gradenigo'yu elçi olarak Konstantinopolis'e göndermişlerdir. Üç sene sonra 1115 yılında Venedik Doçe'si Ordelafo Falier Dalmaçya'ya yeni bir sefer başlatmış ve Split, Trogir, Arbe ile Dalmaçya'nın geri kalanını ele geçirmiştir. Bunun üzerine Macarlar

Venediklilere karşı harekete geçmişler ve onları Zadar yakınlarında yenmişlerdir (1117). Yapılan bu mücadelede Ordelafo Falier hayatını kaybetmiştir. Savaşın sonucunda 1118 yılında beş yıllık bir ateşkese varılmıştır (Ravegnani 2006, 78-79).

Alexios Komnenos'un ölmesi ve II. Ioannes Komnenos'un tahta geçmesiyle Venedik ve Bizans ilişkileri olumsuz bir vaziyet almıştır. Venedikliler, 1082'de kazandıkları ayrıcalıkların yeniden tanınmasını istemek için 1119 yılında imparatora bir elçilik heyeti göndermişlerdir. İmparator Ioannes'in Venediklilerin teklifini reddetmesinden sonra Doçe Domenico Michiel (1117-1130) döneminde Venedik ve Bizans arasında bir savaş patlak vermiştir. Venedik donanmasının Korfu'yu kuşatmasından rahatsız olan Ioannes Komnenos Venediklilere düşmanca muamele edilmesini emretmiştir. Doçe Michiel 1121 Paskalyasında Rodos'a saldırmış ve Bizans'a ait diğer yerlere akınlarda bulunmuştur. Buna rağmen gerginlik uzun sürmemiş ve Venediklilere Ağustos 1126 tarihinde yeni bir Chrysobulla daha verilip savaş durumundan çıkmıştır (Özer 2020, 438; Ravegnani 2006, 79-81; Yener 2023, 232). Michiel'e bağlı birlikler, savaş sırasında Haçlıların savunduğu Yafa'ya destek göndermiş ve Mısır kuvvetlerinin yenilmesine katkıda bulunmuştur. Venedik güçleri bu yardımın ardından Kudüs Krallığı orduları tarafından kuşatılan Sur kentinin ele geçirilmesinde de rol oynamışlardır (Lane 1991, 33-34). Bu sırada Adriyatik'in kuzeyinde Macarlar kralları II. Istvan (1116-1131) döneminde Venediklilerin meşguliyetinden istifade ederek 1124'te Dalmaçya'yı istila etmişlerdir. Venedik Doçe'si Domenico Michiel'in saldırıya tepkisi hızlı olmuş ve Macar Krallığı'nın eline geçen Split ile Trogir gibi Dalmaçya kentleri geri alınmıştır. Mücadelenin sonucunda II. Istvan on yıldır süren savaşı sonlandırmak için 1125'te Venediklilerle barış yapmıştır (Stephenson 2004, 204; Yener 2023, 231). Venedik ve Macarlar arasında yapılan bu savaştan sonra 1127-1129 yıllarında Bizans ve Macarlar arasında bir savaş patlak vermiştir. Savaşın nedeni olarak Macar Kralı II. Istvan'ın Konstantinopolis'e iltica eden Almos için yaptığı iade talebinin imparator tarafından kabul edilmemesi ya da Macar tüccarların Branicevo'da saldırıya uğraması gösterilmektedir. Khoniates'in aktardığına göre Macarlar Tuna Nehri'ni geçip Branicevo'yu yağmalamışlar ve Serdica'ya (Sofya) hücum etmişlerdir. Diğer bir Bizans kronik yazarı Kinnamos ise Macar saldırısının Belgrad'dan başladığını belirtmektedir. Ioannes Komnenos bunun üzerine karşı saldırıya geçmiş ve Branicevo'nun karşısındaki Karas Nehri şeridinde Macarları mağlup etmiştir. Savaşın sonucunda Sirmion ve Semlin şehirleri dışında Khramos kalesi Bizans'ın eline geçmiştir (Stephenson 2004, 206-207, 209; Yener 2023, 232; Özer 2020, 438-439; Moravcsik 1970, 78; Niketas Khoniates 2020, 11; John Kinnamos 1976, 18; Şenol 2018, 171-172).

Macar Krallığı tahtına II. Istvan'ın ardından II. Bela (1131-1141) geçmiştir. Bela ile karısı Helena'nın ortak yönetimi döneminde Dalmaçya'ya saldırılmış, bundan dolayı 1136-37 yıllarında yeni bir Venedik-Macar Savaşı patlak vermiştir. Savaşın sonucunda Macarlar Dalmaçya'nın bir kısmını ele geçirmişlerdir (Engel 2001, 50). Bunu II. Geza yönetiminde (1141-1162) 1149-1155 yıllarındaki yeni bir Bizans-Macar Savaşı izlemiştir. Savaşın ardından Bizans taraftarı aristokratik bir grubun çıkardığı iç savaş patlak vermiştir. Bu grubun amacı kral olarak Geza'nın kardeşi Istvan'ı (IV. Istvan) seçmekti (Engel 2001, 50-51). Geza'nın ölümünden sonra en büyük oğlu III. Istvan tahta geçmiştir. Buna rağmen, o da taht kavgası nedeniyle önce amcalarına karşı mücadele etmiş ve Székesfehérvár Savaşı'nda IV. Istvan'ı yendikten sonra 1163 baharında Macar Krallığı'nın kontrolünü yeniden ele geçirmiştir. Gelişmelerle yakından ilgilenen Bizans İmparatoru Manuel Komnenos ileride stratejik bir araç olarak kullanmak amacıyla Istvan'ın Dalmaçya ve Hırvatistan dükü olan kardeşi Bela'yı korumasına almak istemiş, Istvan'ın onayıyla Bela Konstantinopolis'e gönderilmiştir (Engel 2001, 52; Magdalino 1993, 79). Bununla birlikte, Istvan İmparator Manuel ile yaptığı antlaşmaya uymamış; 1164 ve 1165 yıllarında Sirmium ve Zeugminon'a akınlar düzenleyerek Bela'nın Dalmaçya'daki egemenliğini tanımamıştır.

Saldırıdan dolayı Manuel Komnenos Serdica'da büyük bir ordu hazırlamış ve savaş için Andronikos Kontostephanos'u görevlendirmiştir. Sonuç olarak, Kontostephanos'un kuvvetleri 1167'de gerçekleşen Sirmium Savaşı'nda galip gelerek Dalmaçya bölgesini Bizans hâkimiyetine sokmuştur (Schmidt 2022, 165; Makk 1989, 91, 100; Magdalino 1993, 80; Engel 2001, 53).

Dalmaçya'daki Bizans hâkimiyeti, bölgeyi hedef alan Venedikliler arasında büyük bir hoşnutsuzluğa yol açmıştır. Nitekim bu tarihten sonra Venedikliler, Manuel Komnenos'un desteğiyle iktidara gelmiş olmasına rağmen, 1171'den itibaren Bizans'a karşı harekete geçecek olan Sırpların büyük zupanı Stefan Nemanja (1166-1196) ile yakın ilişkiler kurmuştur (Yener 2023, 238; Papageorgiou 2015, 241-242). Ayrıca, 1167 yılında Norman tehlikesine karşı Venediklilerden yardım isteyen Bizans elçileri Venedik Doçe'si II. Vitale Michiel tarafından reddedilmiş, doçe'nin oğulları Macar prensesleriyle evlendirilmiştir. Bunun üzerine Manuel Komnenos Venediklilere elçiler gönderip durumun düzeltilmesini ve eski ticari hakların devamını taahhüt etmiş, Venedik'in gönderdiği elçiler Sebastiano Ziani ve Orio Mastropiero Konstantinopolis'te kabul edilmiştir. Buna rağmen, bunun bir kandırmaca olduğu çok geçmeden anlaşılmış ve Manuel Komnenos'un emriyle 12 Mart 1171'de sarayda bulunan tüm Venedikliler tutuklanmıştır. (Ravegnani 2006, 88) Öte yandan, İmparator Manuel Mayıs 1170'te Cenevizlilere Konstantinopolis'te bir mahalle ve çeşitli ticari imtiyazlar tanıyan bir Chrysobulla yayımlamış, aynı yılın Temmuz ayında benzer ayrıcalıkları Pisalılara da vermiştir. Venediklilerin, Cenevizlilere ait mülklere zarar vermesi ve verdikleri zararın karşılığını ödemeyi reddetmeleri üzerine, Manuel Komnenos söz konusu tutuklama kararını almıştır. Böylece 1171-75 yıllarına denk gelen bir Bizans-Venedik Savaşı patlak vermiştir. Doçe II. Vitale Michiel kuvvetli bir donanmayla önce Bizans'ın ele geçirdiği Dalmaçya'ya saldırmış, Trogir'i yağmalamış ve Ragusa'yı kuşatmıştır (Özdemir 2024, 350-351; Ravegnani 2006, 89-91). Bunun ardından Venedik donanması Euboea'ya (Eğriboz) gelerek burayı kuşatmış, Bizanslı yetkililerin aracılığıyla Konstantinopolis'e yeni bir elçilik heyeti gönderilmiştir. Bu elçilik heyetinin çabaları sonuçsuz kaldığı için Sakız'dan Panagia'ya geçip orada bekleyen donanma bu sefer Enrico Dandolo ve Filippo Greco'yu elçi olarak göndermiştir. Diplomatik temaların sonuçsuz kalmasının yanı sıra, bölgede etkili olan bir salgın hastalığın yayılması nedeniyle elçilik heyeti uzun süre beklemekten vazgeçmiş ve Venedik'e dönme kararı almıştır. Dönüş sırasında Venedik donanması Bizans gemilerinin hücumuna maruz kalmış ve mağlup bir şekilde Venedik'e dönmüştür (Ravegnani 2006, 91-92). Bizans-Venedik Savaşı'ndan istifade eden ve Kutsal Roma-Germen İmparatoru Friedrich Barbarossa (1155-1190) ile Macarların desteğini alan Sırp zupanı Nemanja aynı dönemde Dalmaçya'ya saldırıp Split'i ele geçirmiştir. Bununla birlikte, Venedik donanmasının Bizans'a karşı aldığı mağlubiyet ile Manuel Komnenos'un Macar Krallığı tahtına III. Bela'yı geçirmesinden dolayı tek başına kalan Nemanja imparatorundan af dileyip önce Konstantinopolis'e götürülmüş daha sonra da Sırbistan'a dönmüştür (Yener 2023, 238; Papageorgiou 2015, 242; Magdalino 1993, 79).

Manuel Komnenos'un ölümünün (1180) ardından Balkanlarda büyük bir değişim kendisini göstermiştir. Macar Kralı III. Bela Dalmaçya'yı hâkimiyeti altına alırken Zadar önce Venediklilerin daha sonra 1181'de Macarların kontrolü altına girmiştir. Stefan Nemanja yönetiminde Sırbistan bağımsız bir ülke olmuş ve 1186'da Bulgarlar Bizans yönetiminden çıkarak Kuman kökenli Asen kardeşler liderliğinde kayda değer bir güç oluşturmuşlardır (Fine Jr 1987, 6; Demirkent 2005, 22-23; Engel 2001, 53). Normanlar, Güney İtalya'dan getirdikleri kuvvetlerle 1185'te Draç'a saldırmış ve Norman donanması, Korfu'yu işgal ettikten sonra Selanik'e doğru ilerlemiştir. Bunun ardından 24 Ağustos 1185'te Selanik kuşatılmış, yağmalanmış ve halkının büyük bölümü katledilmiştir. 1180-1190 arasında Macarlarla hareket eden Sırplar ise Stefan Nemanja liderliğinde Makedonya bölgesini ele geçirmiştir. Ardından,

1189'da Dukljan Hanedanı'nın sona erdiği Zeta'yı zapt ederek burayı Nemanja'nın Raska Devleti'ne katmışlardır. Kıyıya ulaştıktan sonra, Stefan'a bağlı Sırp güçleri Kotor, Ulcinj ve Bar'ı ele geçirmiştir. Güney Dalmaçya'nın Sırp nüfuzuna girmesinin en önemli sonucu, 1185 yılında gerçekleşen ve sonucu belirsiz kalan Ragusa kuşatmasıdır (Fine Jr 1987, 7-8).

Venedik'in Doğu Roma Topraklarında Egemenliği

Bizans İmparatoru I. Andronikos'un Konstantinopolis'teki bir ayaklanmayla tahttan indirilmesinden sonra yeni imparator Angelos Hanedanı'ndan II. Isaakos Angelos olmuştur. Isaakos, Bizans'ın Venediklilerle olan önceki husumetini sonlandırmayı amaçlamıştır. Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun müstakbel hükümdarı VI. Heinrich'in, Norman prensesi Konstanza ile evlenerek Güney İtalya'da Hohenstaufen egemenliği kurma ihtimali, Venediklileri rahatsız ediyordu. Bu nedenle, onlar da bir ittifak arayışına girmeye meyilli hâle gelmişlerdi. Bunun sonucunda, Şubat 1187 tarihinde İmparator Isaakos tarafından Venediklilere eski ticari imtiyazları geri alacaklarına dair üç ayrı Chrysobulla verilmiştir (Brown 1896, 113-114; Nicol 1988, 111).

Dalmaçya'nın Macar Krallığı'nın egemenliğine girmesi ve Zadar'ın Macar kontrolüne geçmesiyle birlikte, 1202 yılında Zadar yeniden Venedik'in hâkimiyetine girene dek uzun süren bir savaşlar silsilesi başlamıştır. Venedik Doçe'si Orio Mastropiero döneminde 1187 ve 1190 yıllarında Zadar iki defa kuşatılsa da alınamamıştı. Öte yandan, Zadar'la 1188'de antlaşma yapan Pisa'nın Venedik'e karşı bölgede bir üs kurmak istemesi en önemli güvenlik meselesi hâline geldi (Madden 2012, 98; Angold 2021, 310). Nitekim, Orio Mastropiero'dan sonra doçe olan Enrico Dandolo'nun ilk teşebbüsü 1193 yılında Zadar'ı başarısız bir şekilde kuşatmak olmuştur. Dandolo Zadar hedefi dışında, Isaakos'tan tahtı gasp eden III. Alexios'a (1195-1203) elçilik heyetleri göndererek, 1187 yılında Venedikli tüccarlara verilen imtiyazların yenilenmesini istemiştir. 27 Eylül 1198 tarihli Chrysobulla ile bu amacına ulaşmış olsa da, benzer imtiyazların daha önce 1192-93 yıllarında Cenevizlilere ve Pisalılara verilmesi, Venedik tarafında hoşnutsuzluk yaratmıştır (Madden 2012, 98-99; Nicol 1988, 119, 121; Özdemir 2020a, 127). Venedik için Zadar'ın ele geçirilmesi, Adriyatik'teki ticaret yollarının güvenliği ve bölgesel nüfuzun güçlendirilmesi açısından stratejik önem taşımaktaydı. Bununla birlikte, bu hedefi gerçekleştirmek için gerekli askerî ve siyasi koşullar tam olarak oluşmamıştı. Bu ortamda 1202 yılında başlayan IV. Haçlı Seferi, Venedik için yeni bir fırsat doğurmuştur (Madden 2003, 128). Haçlı kafilesi, Mısır'ı ele geçirerek Kutsal Topraklar'a ulaşmayı hedeflemiştir. Bu amaç doğrultusunda, nakliyat için gemi temin etmek üzere Venedik ile iletişime geçilmiştir. Haçlıların önde gelen ismi ilk başta Champagne kontu III. Thibaut'ydu. Thibaut'nun ölmesiyle Monferrat markisi Bonifacio Haçlılara liderlik etmiştir. Ayrıca, Haçlıların sipariş ettikleri filonun bedelini ödeyecek maddi güce sahip olmadıklarını fark eden Enrico Dandolo, bu durumu fırsat bilerek seferin yönünü değiştirmiş ve 1183'ten beri ele geçirilmeye çalışılan Zadar'ı kuşatma altına almıştır (Ravegnani 2006, 103-106; Evergates 1995, 360; Geoffroi de Villehardouin ve Henri de Valenciennes 2008, 4, 6-7, 10, 12, 14; Madden 2004, 104). IV. Haçlı Seferi, Balkanlar ve Adriyatik üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Venedik, Dalmaçya adaları ve Ragusa üzerinde hakimiyet kurmuş; Draç, Korfu ve Girit Adası'nı da egemenliği altına almıştır. Bu tarihten itibaren Venediklilerin Dalmaçya bölgesi üzerindeki hakimiyeti Venedik-Macar savaşının sona erip Zadar Barışı'nın yapıldığı 1358 yılına kadar çeşitli ayaklanmalara rağmen sürmüştür (Ivetic 2014, 74-75, 80).

Sonuç

11. ve 12. yüzyıllarda Venediklilerin Dalmaçya ve Adriyatik Denizi'ndeki siyasi ve askerî faaliyetleri, Akdeniz dünyasının siyasi ve ekonomik yapısı üzerinde uzun vadeli etkiler yaratmıştır. IX ve X. yüzyıllarda Arap ve Narentalı korsanlara karşı yürütülen mücadeleler sonucunda bölge, önemli ölçüde Venedik nüfuzu altına girmiştir. Buna rağmen bu hâkimiyet, 12. yüzyılın başlarında Hırvatistan'ı ilhak eden Macar Krallığı tarafından sınırlandırılmış; Macarlar, bölgede artan etkileriyle Venediklilerle doğrudan bir rekabet içerisine girmiştir. Söz konusu mücadelelerin bir diğer önemli boyutu ise Venedik ile Bizans arasındaki ilişkiler olmuştur. Dalmaçya'nın tarihsel olarak bir Bizans teması niteliğinde olması, Venedik ile Macar Krallığı'nı kaçınılmaz olarak Bizans'ın çıkarlarıyla karşı karşıya getirmiştir. Komnenos Hanedanı dönemine kadar Venedik-Bizans ilişkileri genellikle iş birliği temelinde sürse de, İmparator Manuel Komnenos'un bölgede yeniden hâkimiyet kurma çabaları bu ilişkilerde ciddi bir kırılma yaratmıştır. Bizans'ın, Venedik'in Adriyatik'teki gücünü sınırlamaya yönelik hamleleri, iki taraf arasında siyasi ve askerî çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Bu çatışmaların en dikkat çekici sonucu, IV. Haçlı Seferi (1202–1204) olmuştur. Seferi kendi çıkarlarına uygun şekilde yönlendiren Venedikliler, Dalmaçya ve Adriyatik Denizi üzerinde kontrol sağlamayı başarmışlardır. Seferin ardından Venedik, Dalmaçya kıyılarındaki şehirlerde kalıcı bir egemenlik kurmuş; ekonomik ve siyasi açıdan bölgedeki en güçlü aktör hâline gelmiştir. Şehir devletleri üzerinde dolaylı bir yönetim modeli geliştirerek etkili bir idari yapı tesis eden Venedik, 1358 Zadar Barışı'na kadar bu egemenliğini sürdürmüştür. Bu hâkimiyet özellikle kıyı bölgelerinde güçlü bir şekilde hissedilmiş; buna karşın iç kesimlerin büyük bir bölümü Macar Krallığı'nın nüfuzu altında kalmıştır. Sonuç olarak, 12. yüzyıldan itibaren Dalmaçya'da önemli bir etki alanı oluşturan Macar Krallığı, Venedik'in bölgede mutlak bir egemenlik kurmasını büyük ölçüde engellemiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmetbeyoğlu A. 2018, “De Administrando Imperio Adlı Eserin Türk Tarihi İçin Önemi”, *Türk Dünyası Araştırmaları/TDA*, 119(234), 109-126.
- Andrea Dandolo. 1938a, “Chronicon Brevis aa. 46-1342 d.C.” *Raccolta degli Storici Italiani dal 500-1500*, c.12, ed. Ester Pastorello, Bologna, 333-373.
- Andrea Dandolo. 1938b, “Ducis Venetiarum Chronica per extensum descripta (aa. 46-1280 d.C.)”, *Raccolta degli Storici Italiani dal 500-1500*, c.12, ed. Ester Pastorello, Bologna, 1-327.
- Angold M. 2021, “Venice in the Twelfth Century Between the Adriatic and the Aegean”, *Byzantium, Venice and the Medieval Adriatic: Spheres of Maritime Power and Influence, c. 700-1453*, ed. Magdalena Skoblar, Cambridge, 296-315.
- Anna Komnene. 2009, *The Alexiad*, Çev. E. R. A. Sewter, London.
- Brown H. F. 1896, *Venice an Historical Sketch of the Republic*, Second Edition, London.
- Chapin L. F. 1991, *Venice a Maritime Republic*, Baltimore and London.
- Constantine Porphyrogenitus. 1967, *De Administrando Imperio*, Çev. R. J. H. Jenkins, Washington.
- Demirkent I. 2005, “14. Yüzyıla Kadar Balkanlar'da Bizans Hakimiyeti”, *Bizans Tarihi Yazıları*, İstanbul, 17-30.
- Engel P. 2001, *The Realm of St. Stephen a History of Medieval Hungary 895-1526*, Çev. Tamas Palosfalvi, London-New York.
- Evergates T. 1995, “Champagne”, *Medieval France: An Encyclopedia*, ed. William W. Kibler, New York & London, 357-362.
- Fine Jr J. V. A. 1983, *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, Ann Arbor.

- Fine Jr J. V. A. 1987, *The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*, Ann Arbor.
- Frankopan P. 2021, "the Rise of Adriatic", *Byzantium, Venice and the Medieval Adriatic: Spheres of Maritime Power and Influence, c. 700-1453*, ed. Magdalena Skoblar, Cambridge, 276-295.
- Gasparri S. 2018, "The First Dukes and the Origins of Venice", *Venice and Its Neighbors from the 8th to 11th Century Through Renovation and Continuity*, eds. Sauro Gelichi, Stefano Gasparri, Leiden & Boston, 5-26.
- Gelichi S. 2018, "Comacchio: A Liminal Community in a Nodal Point during the Early Middle Ages", *Venice and Its Neighbors from the 8th to 11th Century Through Renovation and Continuity*, eds. Sauro Gelichi, Stefano Gasparri, Leiden & Boston, 142-167.
- Geoffroi de Villehardouin & Henri de Valenciennes. 2008, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, Çev. A. Berktaş, İstanbul.
- Giovanni Diacono. 1890, "Cronaca Veneziana", *Cronache Veneziane Antichissime*, c.1, ed. G. Monticolo, Roma, 59-171.
- Ivetic E. 2014, *Adriatico Orientale Atlante Storico*, Collana degli Atti, N. 37, Rovigno.
- John Kinnamos. 1976, *Deeds of John and Manuel Comnenus*, Çev. C. M. Brand, New York.
- Madden T. F. 2003, *Enrico Dandolo & the Rise of Venice*, Baltimore.
- Madden T. F. 2004, "The Fourth Crusade: A Tragic Misfire", *Crusades: The Illustrated History*, ed. T. F. Madden, Ann Arbor, 100-16.
- Madden T. F. 2012, *Venice a New History*, London.
- Magdalino P. 1993, *The Empire of Manuel I Komnenos, 1143-1180*, Cambridge-New York.
- Makk F. 1989, *The Árpáds and the Comneni: Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th century*, Çev. György Novák, Budapest.
- Moravcsik G. 1970, *Byzantium and the Magyars*, Amsterdam.
- Nicol D. M. 1988, *Byzantium and Venice a study in diplomatic and cultural relations*, Cambridge-New York.
- Niketas Khoniates. 2020, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Çev. F. Işıltan, Ankara.
- Özdemir H. Ö. 2020a, "Bizans İmparatorluğu'nun Venedik'e Verdiği Ticarî İmtiyazlar (Chrysobullar); Angelos Hanedanı Devri (1185-1204)", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi* 13, 113-134.
- Özdemir H. Ö. 2020b, "Bizans İmparatorluğu'nun Venedik'e Verdiği Ticarî İmtiyazlar (Chrysobullar); Komnenos Hanedanı Devri", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, c. 3, sy. 2, 424-434.
- Özdemir H. Ö. 2024, "XII. Yüzyılda Bizans-Pisa İlişkileri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 43(77), 335-362.
- Özer B. Y. 2020, "II. Ioannes Komnenos Dönemi Bizans-Macar İlişkileri Ve Sırp İsyanı (1127-1129)", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 435-441.
- Papageorgiou A. 2015, "The Image of Serbs during the Reign of Manuel I (1143-1180)", *Fragmenta Hellenoslavica*, 2, 239-250.
- Ravegnani G. 2006, *Bisanzio e Venezia*, Bologna.
- Schmidt T. 2022, "Performing Military Leadership in Komnenian Byzantium: Emperor Manuel I, His Generals, and the Hungarian Campaign of 1167." *Dumbarton Oaks Papers* 76, 163-179.
- Stephenson P. 2004, *Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans, 900-1204*, New York & Cambridge.
- Şenol M. 2018, *Macar Kroniki Chronica Hungarorum: Birinci ve İkinci Bölümlerin Tercüme ve Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul
- Vedris T. 2021, "Provincia Iadrensis: Heir of Roman Dalmatia or a Stillborn Child of Byzantine Early Medieval Adriatic Policy?", *Byzantium, Venice and the Medieval Adriatic: Spheres of Maritime Power and Influence, c. 700-1453*, ed. Magdalena Skoblar, Cambridge, 133-172.
- Yener A. 2023, "İmparator I. Manuel Komnenos'un Balkan Politikası", *Tarih ve Gelecek Dergisi* 9(1), 229-243.